

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

<i>Морохія О. В.</i> Особливості образного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.....	471
<i>Москаленко Ю. Є.</i> Дидактичні ігри як засіб формування вимовної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням.....	474
<i>Міхальова А.І.</i> Використання засобів ІКТ у роботі учителя-логопеда з дітьми з порушеннями мовлення.....	478
<i>Мішенкова В.В.</i> Соціокультурна реабілітація дітей з особливими потребами.....	481
<i>Нікончук Д.С.</i> Ерготерапія у відновленні здоров'я дітей з особливими освітніми потребами.....	485
<i>Обрізанова А.О.</i> Дидактичні ігри як спосіб формування пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку.....	488
<i>Онуферко Ю.І.</i> Організаційна культура інклюзивного закладу загальної середньої освіти.....	491
<i>Оселедченко М.А.</i> Теоретико-методичні аспекти формування часово-просторових уявлень у дітей з інтелектуальними порушеннями старшого дошкільного віку.....	495
<i>Пасікун А.В.</i> Значення міжособистісних відносин у житті дітей з нормальним розвитком.....	499
<i>Петрушко Ю.В.</i> Використання дидактичної гри у процесі корекції загального недорозвитку мовлення у дітей молодшого дошкільного віку...	501
<i>Пінчук С.І.</i> Ігрові технології як засіб розвитку мовлення дітей з особливими потребами.....	504
<i>Плугатарьова Д.І.</i> Розвиток пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку із інтелектуальними порушеннями засобами казкотерапії...	509
<i>Плющаківа І.Г.</i> Специфіка взаємодії батьків з дітьми дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку.....	513
<i>Прогляда Д.А.</i> Інформаційні технології як засіб корекції мовлення у дітей молодшого шкільного віку з дизартрією.....	516
<i>Присяник О.П.</i> Особливості використання дидактичних ігор та ігрових вправ у корекції порушень письма в дітей молодшого шкільного віку.....	517
<i>Рішко В.В.</i> Розвиток навичок самообслуговування у старших дошкільників з затримкою психічного розвитку.....	521
<i>Савченко Д.Р., Савченко Т.Р.</i> Підготовка фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.....	525
<i>Семененко-Кожух Ю.В.</i> Дистанційна логопедична діагностика мовлення пацієнтів з афазією.....	530
<i>Семотюк Г.Ю.</i> Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.....	534
<i>Сіліч С.М.</i> Особливості сімейного виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.....	539
<i>Сільчук М.С.</i> Характеристика ігрових прийомів у роботі з дітьми із	

полісемантизації, труднощі моделювання та конструювання нових значень, які виявляються в дисфункції метафоризаційного механізму.

Недостатнє визначення значень, буквально розуміння образних виразів, труднощі у виявленні прихованого змісту образних виразів, серйозна обмеженість фонових знань і зв'язків між мовними одиницями дозволяють зробити висновок про низький рівень підготовки механізму логічного висновку. Характерні труднощі в диференціації переносних значень слів пояснюються слабкістю смислової асоціації, обмеженістю словникового запасу та повільним переходом від конкретних значень до абстрактних.

Отже, недостатність сприйняття дітьми із III рівнем ЗНМ образотворчих засобів, які відображають хід пізнавальної діяльності людини, негативно позначається на виявленні подібних речей і процесів у навколишньому світі, перенесенні значення за подібністю з одного явища на інше; вираженні емоцій, оцінки, суб'єктивному погляді на світ. Відповідно, дітьми даної категорії мають отримувати корекційну допомогу на логопедичних заняттях спрямовану на формування образного мовлення.

Література

1. Богуш А.М., Попова І. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору : навчальний посібник. К.: Видавничий Дім "Слово", 2014. 200 с.
2. Дарда С.М. Корекційні заняття з логопедії в ДНЗ: у 2 частинах. Частина 1. Вид. 2-ге, без змін. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 336 с.
3. Нікіщенко Г. Підготовка дітей з вадами мовлення в компенсуючому дитячому садку (групі). Дитячий садок. 2005. №5. – Вкладка.
4. Поліщук Т.С. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор. Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід: збірник наукових праць. Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2019. С. 174-177.

Москаленко Ю. Є.

здобувач вищої освіти спеціальності 016

Спеціальна освіта

Науковий керівник: Глущенко І. І.

кандидат пед наук., доцент

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВИМОВНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО- ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ.

Дидактичні ігри мають велике значення у процесі навчання та виховання дошкільнят. Дидактична гра сприймається як ефективний засіб розвитку мови дітей з порушеннями мови. У грі діти закріплюють мовні вміння, уточнюють уявлення про мовні явища, набувають здатності вільно користуватися лексичними та граматичними засобами мови.

Ключові слова: фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, мовленнєвий розвиток, діти старшого дошкільного віку, дидактичні ігри.

Мета статті: розкрити особливості впливу дидактичних ігор на корекційно-розвивальний процес дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Дошкільний вік-період активного розвитку мови. Оволодіння рідною мовою, як засобом пізнання і способом людського спілкування [1,3] - одне із найважливіших придбань дитини в період дошкільного дитинства.

Статистичний аналіз ситуації, що склалася у системі дошкільної освіти, показав, що кількість дітей, що мають відхилення у мовленнєвому розвитку, зростає. Серед них значну частину становлять старші дошкільники, які не оволодівають у середні нормативні терміни звуковою стороною мовлення.

Маючи повноцінний слух і інтелект, вони, як правило, не готові (погано підготовлені) до засвоєння шкільної програми з-за недорозвитку фонематичних процесів. [2,43] Недорозвиток фонематичних процесів сприяє недорозвитку звуковимови, письма, лексичної та граматичної сторони мовлення. Діти з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення – найпоширеніша категорія дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.(про це свідчать праці багатьох вчених, зокрема таких, як І. Дьоміна, Л. Єфіменкова, Н. Місаренко, М. Савченко, Л. Фомічова).

В наш час діти більше проводять час за комп'ютером і телефоном, спілкуванню вдома дітей зведено до мінімуму, батьки вважають, що достатньо тих занять з розвитку мови, які наводяться в дитячому садку, проте, як видно з практики цього недостатньо для формування мовних умінь та навичок . У вирішенні цієї проблеми чудовим помічником служить гра.

«Гра - це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається потік уявлень, понять. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості та допитливості». В. А. Сухомлинський.

Дошкільники засвоюють знання, уміння й навички швидше, якщо їх подають в іграх та ігрових ситуаціях. Це актуально і в логопедичній роботі з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення під час корекційних занять.

Дітям подобаються ті види навчальної діяльності, які дають їм змогу проявити ініціативу та самостійність, потребують винахідливості та творчості. Ігри допомагають ефективно засвоїти дошкільниками мовленнєві знання, подолати гальмівний вплив одноманітної механічної логопедичної роботи, підвищити результативність логопедичних занять. Гра викликає позитивні емоції, завдяки яким психічні процеси проходять швидше та позитивніше. За допомогою гри відображаються здібності дитини, рівень знань та уявлень.

Розглядаючи питання про роль мовленнєвих ігор у логопедичній роботі, професор М. Ю. Хватцев [5] підкреслює, що вони сприяють:

- співдружності педагога з дитиною;
- активізації інтересу до мовлення;
- бажанню оволодіти тими чи іншими уміннями та навичками;
- реформуванню старих та появи нових мовленнєвих навичок;
- застосуванню набутих навичок у повсякденному житті.

Питання організації занять в ігровій формі, з метою підвищення якості корекції мовлення в логопедичній роботі в своїх роботах досліджували: А. К. Бондаренко, А. І. Максаков, В. І. Селіверстова, Г. А. Тумакової, Г. С. Швайко та ін.. Ці ж питання постійно хвилюють і практиків. Саме тому логопеди і вихователі логопедичних груп повинні докласти максимум зусиль, щоб дітям було цікаво навчатися. Адже коли цікаво, то й не важко.

У психолого-педагогічних дослідженнях існують численні як загальні класифікації ігор, так і авторський їх розподіл на окремі підвиди (К. К. Грос, Н. С. Карпінська, П. Ф. Лесгафт, Д. В. Менджерицька, С. Л. Новосолова, С. Ф. Русова, Ф. В. Фребель, Л. С. Фурміна, В.-Л. Штерн та ін.), проте єдиної остаточної класифікації у дошкільній дидактиці так і не сформувалося.

Проаналізувавши існуючі класифікації ігор у загальній дошкільній педагогіці, можна запропонувати наступну класифікацію спеціальних (корекційно-розвивальних) ігор, які доцільно використовувати у логопедичній групі [8, 18].

1. Ігри з правилами: ігри з предметами, дидактичні, рухливі, народні.

2. Творчі ігри (режисерські; сюжетно-рольові; конструктивно-будівельні; ігри-драматизації та інсценівки).

Всі дидактичні ігри можна поділити на ігри: з іграшками, настільно-друковані, подорожі, передбачення, музично-дидактичні, сенсорні, математично-дидактичні (інтелектуальні), комп'ютерні. [3, 19]

Дидактична гра – один із різновидів ігрової діяльності, яка сприяє залученню дітей до пізнання довкілля у доступній їм формі, допомагають значно розширювати світогляд дітей і збагачувати їх словниковий запас [4]. Особливість дидактичних ігор – це навчання дітей у ігровій формі. Дидактична гра – ефективний спосіб закріплення граматичних навичок словотворення. Дитина у процесі гри виконує завдання, вправляючись у повторенні нових словоформ. Дидактична гра залучає дітей своєю динамічністю, що викликає у них емоції та зацікавленість у процесі. У грі діти вчаться складати свій текст зв'язано, правильно висловлювати думки, пояснювати, формувати мовні узагальнення.

У процесі гри дитина самостійно вирішує розумові завдання, промовляє, описує предмети, виділяє ознаки, визначає відмінність та подібність, відгадує та групує предмети за властивостями. Мовні ігри покращують розумовий та сенсорний розвиток (образних уявлень, порівнянню предметів, навчання аналізу), сприяють збагаченню та закріпленню набутих знань, розвиваються мовні можливості дитини.

Дидактичні ігри легко можна зробити своїми руками із підручного матеріалу. Самі діти можуть брати участь у створенні гри. Заняття зі створення дидактичної гри будуть цікаві будь-якій дитині.

Широко використовуються в роботі педагогів логопедичної групи дидактичні ігри з іграшками. Та чи інша іграшка (казковий, анімаційний ігровий персонаж), завітавши до дітей із проханням допомогти, навчити тощо, викликає у них масу позитивних емоцій і, поряд із розвитком психомовленнєвої діяльності, формує морально-особистісні якості. Особливе місце у корекційно-

розвивальному процесі відводиться спеціальним іграшкам [6,21], які допомагають полегшити роботу логопеда та зробити її цікавішою та ефективнішою.

Настільно-друковані ігри зручні та доступні у використанні, вони не потребують продумування ходу гри та виготовлення педагогом дидактичного матеріалу. Останнім часом з'явилася значна кількість настільно-друкованих ігор саме логопедичного спрямування у вигляді пазлів, вкладок, лото, розрізних картинок, які полегшують працю вчителя-логопеда і викликають значний інтерес у дітей.

Музично-дидактичні ігри дають можливість в ігровій формі розвивати музичний слух, розрізняти не мовленнєві звуки, визначати джерело та напрямок звучання, диференціювати мелодії за висотою, силою, тембром, ритмом, що, в свою чергу, сприяє розвитку слухового сприймання, уваги та пам'яті дошкільників, розвивати загальну і дрібну моторику, активізувати розумові процеси, виховувати моральні якості особистості. Цікавий сюжет, ігровий момент завжди захоплює дитину, активізує слухову увагу, поліпшує якість співу.

Під час сенсорних дидактичних ігор і вправ дитина вчиться пізнавати навколишній світ. Сенсорні ігри потребують практичних дій із предметами з метою вивчення і закріплення їх основних властивостей, сприйнятих у різний спосіб за допомогою аналізаторів:

- а) зору – сприймання кольорів і відтінків, форм, величин;
- б) слуху – використовуючи ігри зі звуковими іграшками, аудіозаписи;
- в) дотику – розрізнення матеріалів за фактурою, температурою, твердістю-м'якістю, впізнавання предметів за формою, величиною, вагою;
- г) руху – розташування тіла в просторі, за допомогою окремих рухів та ритму;
- г) нюху – розрізнення різноманітних запахів оточуючого світу;

Сенсорні дидактичні ігри вчать дітей дивитись, слухати, обстежувати, помічати незвичайне, цікаве. З сприймання предметів і явищ навколишньої дійсності починається пізнання, розвивається здатність порівнювати, узагальнювати, об'єднуювати.

Комп'ютерні ігри поступово входять у навчально-виховний процес логопедичної групи. Комп'ютерні технології здатні оживити важкий і тривалий корекційний процес за рахунок новизни, реалістичності і динамічності зображення, використання анімованих зображень, відеоматеріалів, аудіо записів. Вони дозволяють унаочнити способи та послідовність виконання дій як істотами, так і неістотами, виконання вправ артикуляційної та пальчикової гімнастики, промовляння того чи іншого звука.

На даний час розроблено безліч комп'ютерних ігор та програм для роботи з дітьми. Готові комп'ютерні ігри в основному спрямовані на розвиток уваги і спостережливості, сприйняття, на вміння орієнтуватися у ігровій ситуації, на здійснення аналізу та синтезу, розвиток лексичної та граматичної ланки мовлення.

На сьогоднішній день педагоги розробили та напрацювали величезну кількість матеріалів, прийомів, ігор, які не залишать без вирішення задачі мовного розвитку, активізації та збагачення словника дитини, правильної звуковимови, розвитку зв'язного мовлення, розвитку фонематичного слуху.

Література

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник За ред. А. М. Богуш. Київ: Вища школа, 2007. 542 с.
2. Дьоміна І. Й. Розвиток мовлення дитини. Київ: Главник, 2004. 96 с.
3. Мовленнєвий розвиток дошкільників /уклад. М74 Л.Л. Шик. Харків: Видавнича група «Основа», 2010. 223 с.
4. Мовчан Н. Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення: робота з дітьми старшої логопедичної групи. Дефектолог. 2015. № 7. С. 19–31.
5. Рібцун Ю. В. Організація та проведення у логопедичній групі ігор з правилами / Ю. В. Рібцун // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матер. І Всеукр. наук.-практ. конф., 7–8 лютого 2012 р., м. Суми. – Суми : Видавництво СудПУ імені А. С. Макаренка, 2012. С. 47–53.
6. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 192 с.

Міхальова А.І.

здобувач вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Партола В.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІКТ У РОБОТІ УЧИТЕЛЯ- ЛОГОПЕДА З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Потреба у переході на дистанційний формат проведення занять стала викликом для всіх освітян, і учителів-логопедів у тому числі. Особливого значення в умовах дистанційної роботи набуває усвідомлення учителем-логопедом принципово нових вимог до організації корекційної роботи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій як корекційного ресурсу [4].

Увагу на використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів-логопедів, задля забезпечення формування їх готовності до впровадження в корекційно-освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на виконання професійних завдань акцентовано увагу у працях В. Бикової, А. Король, Ю. Рібцун, С. МирОВОЇ, О. Цимбалюк, А. Литвин, В. Пасічник, Г. Федорук, М. Шишкіної та ін. Т. Бардишева, М. Кислякова, Е. Китик, Л. Ковригіна, О. Нелюбіна, В. Пасічник, О. Потимко.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується сильним впливом на нього інформаційно - комунікаційних технологій (ІКТ), які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків у суспільстві і утворюють глобальний інформаційний